

Józef Borzyszkowski

Halina Borzyszkowska (1929-2008)

Acta Cassubiana 11, 479-483

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józef Borzyszkowski

Halina Borzyszkowska (1929–2008)

Profesor dr hab. Halina Borzyszkowska w historii nauki na Pomorzu zapisała się jako wybitna współwórczyni środowiska pedagogów specjalnych – praktyk i uczona – wspaniała nauczycielka, wychowawczyni i promotorka pokolenia następców. Będąc przedstawicielką najstarszej gałęzi kaszubskiego rodu Borzyszkowskich, wyróżniającej się przydomkiem *Szada*, czuła się przede wszystkim Kociewianką. Urodziła się bowiem w stolicy Kociewia – Starogardzie Gdańskim 21 sierpnia 1929 roku jako córka Marty z Kamińskich, pochodzącej z Linowca k. Starogardu i Józefa Borzyszkowskich, syna rolnika z Zelgoszczy, właścicieli sklepu kolonialnego i dwóch domów czynszowych. Jej matka, straciwszy w wieku kilku lat rodziców, wychowywała się w Berlinie, gdzie trzej bracia prowadzili piekarnię i cukiernię. Stąd też wniosła do rodziny Borzyszkowskich m.in. dobrą znajomość języka niemieckiego, która przydała się jej nie tylko w czasie okupacji. Gdy „Polska wybuchła”, Kamińscy wrócili w rodzinne strony do Zblewa, by dalej prowadzić swój interes. W Zblewie poznali się rodzice Haliny i tam był ich ślub oraz pierwsze wspólne mieszkanie, zanim zakorzenili się w Starogardzie. Choroba ojca Haliny spowodowała konieczność sprzedaży sklepu w Starogardzie i przeprowadzkę do wcześniej zakupionego domu z ogrodem w Borzechowie. Po śmierci ojca w 1935 r. w szpitalu w Tczewie, wdowa zmuszona była sprzedać borzechowskie gospodarstwo i wraz z trzema córkami w wieku pięciu (Halina), czterech (Maria) i trzech lat (Felicja) wróciła do Starogardu, gdzie utrzymywała się z czynszu, a Halina, będąc najstarszą, w 1936 r. zaczęła uczęszczać do szkoły powszechnej. Po wybuchu wojny kontynuowała naukę w szkole niemieckiej, którą ukończyła w 1944 r. Jako Polka nie mogła wówczas podjąć nauki w gimnazjum, stąd została uczennicą niemieckiej szkoły handlowej.

Po wojnie w latach 1945–1950 była uczennicą gimnazjum w Starogardzie, gdzie należąc do klasy matematyczno-fizycznej, uzyskała maturę. Jako prymuska została wytypowana na studia matematyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Jednakże choroba matki (+1954) i bardzo trudna sytuacja materialna zmusiły ją

do rezygnacji ze studiów i podjęcia pracy zawodowej. Przyjęła wówczas zaproponowaną jej pracę nauczycielki w organizowanej szkole specjalnej. Jednocześnie podjęła studia na Państwowym Kursie Nauczycielskim, zorganizowanym przez Liceum Pedagogiczne w Kwidzynie, zdając w 1951 r. egzamin dyplomowy na nauczyciela szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego. W roku następnym skierowano ją na dwuletnie studia w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, kierowanym przez Marię Grzegorzewską.

Do 31 stycznia 1957 r. profesor Halina Borzyszkowska pracowała w Szkole Podstawowej Specjalnej Nr 5 w Starogardzie Gdańskim, a od 1 lutego 1957 do 31 stycznia 1958 r. była wychowawczynią w Państwowym Domu Młodzieżowym w Gdańsku-Oruni. W latach 1958–1961, jako nauczycielka w Szkole Podstawowej Specjalnej Nr 63 w Gdańsku, najpierw ukończyła studia w PIPS, zwieńczone pracą dyplomową na temat „Wartości rewalidacyjne drużyny harcerskiej”, w której wykorzystwała własne doświadczenia zdobyte w działalności harcerskiej, rozpoczętej już w gimnazjum, przechodząc w harcerstwie wszystkie szczeble służby – od szeregowej do hufcowej. W 1958 r. podjęła trzyletnie zaoczne studia magisterskie dla absolwentów Studiów Nauczycielskich w WSP w Gdańsku, zakończone w 1961 r. tytułem magistra. Pracę magisterską, napisaną na seminarium u profesora Ludwika Bandury, poświęciła problematyce kształtowania pojęć czasu w szkole dla dzieci upośledzonych umysłowo w klasach I-IV. Jako jedyna spośród absolwentów studiów zaocznych otrzymała nagrodę rektora i propozycję promotora objęcia stanowiska asystenta w macierzystej uczelni.

Z dniem 1 września 1961 r. mgr Halina Borzyszkowska została starszym asystentem w Katedrze Dydaktyki WSP, kierowanej przez prof. L. Bandurę, w latach 1965–1968 rektora uczelni. W 1966 roku 1 grudnia obroniła pracę doktorską, przygotowaną pod jego opieką naukową, na temat „Współpraca szkoły specjalnej z domem rodzinnym dziecka”. Jako adiunkt od 1 lutego 1967 r. pracowała w WSP i na Uniwersytecie Gdańskim, gdzie w 1979 r. awansowała na stanowisko docenta. 25 czerwca 1987 r., na podstawie rozprawy pt. „Budżet czasu wolnego i sposób jego zagospodarowania przez dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim w wieku szkoły podstawowej”, uzyskała mistrzowski stopień naukowy – doktora habilitowanego. W 1991 r. została profesorem nadzwyczajnym UG, a w 1999 przyznano jej tytuł naukowy profesora i stanowisko profesora zwyczajnego.

W dziejach UG prof. H. Borzyszkowska zapisała się jako twórca pedagogiki specjalnej, będąc ponad dwadzieścia lat kierownikiem Zakładu Pedagogiki Specjalnej – od chwili jego powstania. 16 czerwca 1999 r. w Instytucie Pedagogiki UG odbyła się uroczystość jubileuszu jej 70-lecia, zorganizowana przez pracowników Zakładu Pedagogiki Specjalnej, wieńcząca jej pracę dydaktyczną, naukową i administracyjną na Uniwersytecie Gdańskim. Przypomniano wówczas m.in. jej pracę jako kierownika Studiów dla Pracujących na Wydziale Nauk Humanistycznych UG w latach 1978–1981 i prodziekana Wydziału odpowiedzialnego za studia zaoczne w latach 1981–1984. Profesor Halina była także, do chwili przejścia na

emeryturę w 1999 r., kierownikiem Studiów Podyplomowych z zakresu Pedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki UG. Jako dydaktyk patronowała około czterech setkom prac magisterskich na studiach stacjonarnych i zaocznych oraz wielu licencjackim i 9 pracom doktorskim.

Będąc wybitnym specjalistą pedagogiki specjalnej, recenzowała kilkanaście prac doktorskich, opracowała dziesiątki recenzji wydawniczych książek i podręczników oraz programów dla szkół specjalnych i kilka ekspertyz wyników badań programów węzłowych. Jej własne zainteresowania badawcze koncentrowały się wokół czterech problemów:

- organizacja procesu dydaktycznego i wychowawczego oraz rehabilitacji w szkołach specjalnych dla dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim,
- charakterystyka dziecka z upośledzeniem umysłowym i jego możliwości rozwojowe,
- rodzina dziecka z upośledzeniem umysłowym,
- osoba pedagoga specjalnego.

Owocem tychże badań, opartych w dużej mierze na własnych doświadczeniach nauczycielskich, jest siedem książek i skryptów oraz niemal sto dwadzieścia artykułów, rozdziałów w książkach i podręcznikach, recenzji i haseł encyklopedycznych.

Profesor Halina Borzyszkowska całe swoje życie poświęciła osobom niepełnosprawnym – rozwiązywaniu ich trudności rozwojowych i społecznych, warunkom ułatwiającym optymalny rozwój, środowiskom (od rodziny zaczynając), w jakich żyli i wpływowi tych środowisk na ich życie. Sporo uwagi poświęciła także rodzinom i rodzicom dzieci specjalnej troski, przytłoczonym „swoim nie-szczęściem”, współpracując z nimi i opiekunami, nauczycielami ich dzieci.

Jako uczona i kierownik Zakładu Pedagogiki Specjalnej UG współpracowała z wieloma podobnymi ośrodkami w kraju, takimi jak: WSPS w Warszawie oraz WSP w Krakowie, Bydgoszczy i Olsztynie, a także Uniwersytetami w Poznaniu i Lublinie. Brała udział w pracach Departamentu Kształcenia Specjalnego MEN; należała do ministerialnej Komisji do Spraw Nauczania i Podręczników dla Szkół Specjalnych; od 1973 r. była członkiem Zespołu do Spraw Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a od 1975 r. członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Szkoła Specjalna”. Współpracowała również ze szkołami wyższymi obszaru języka niemieckiego, m.in. Instytutem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Roztoce (Rostock), Uniwersytetem Humbolta i Frei Universität w Berlinie oraz Uniwersytetami w Lüneburgu i Hanowerze oraz WSP w Magdeburgu, uczestnicząc jako referent w licznych konferencjach międzynarodowych, podobnie jak kongresach i sympozjach w kraju. Promowała udział we współpracy międzynarodowej swoich młodszych koleżanek i kolegów oraz studentów. Wiele wysiłku włożyła w pracę Międzynarodowego Zespołu przy Sekcji Pedagogiki Rehabilitacyjnej i Nauk o Komunikowaniu się Uniwersytetu Humbolta w Berlinie. Zespół ten opracował *Słownik porównawczy pedagogiki specjalnej*, ujednolicający

terminologię różnych krajów dotyczącą pedagogiki specjalnej, wydany w wielu krajach Europy – poza Polską, gdzie funkcjonuje on jedynie w zeszytach roboczych, wydanych jako materiały uniwersytetu berlińskiego.

Profesor Halina Borzyszkowska, będąc już na emeryturze, współtworzyła studia pedagogiczne – licencjackie i magisterskie Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej. Od młodości zaangażowana była również w pracy społecznej Związku Nauczycielstwa Polskiego (Sekcja Szkolnictwa Specjalnego), a od 1970 r. jako członek Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (m.in. pełniąc funkcje przewodniczącej Komisji Pedagogicznej i z-cy przewodniczącego I Wydziału GTN). Współpracując z kuratoriami pomorskimi, organizowała liczne konferencje i seminaria dla nauczycieli szkół specjalnych. Wyrazem uznania dla jej dydaktyczno-naukowej pracy i działalności społecznej były liczne nagrody rektorskie oraz Ministra Edukacji Narodowej, jak też prezydenckie Krzyże Zasługi, w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Jej biogram, jako jednej z nielicznych osób żyjących, został zamieszczony w niemieckojęzycznej bio- bibliografii pt. *Pedagodzy specjalni i osoby zasłużone dla rozwoju pedagogiki specjalnej w Polsce*, wydanej przez Instytut Heilpädagogik Universität w Giessen.

Będąc osobą samotną, Profesor z oddaniem wspomagała studiującą młodzież – nie tylko członków najbliższej rodziny. W środowisku krewnych i przyjaciół znane było jej przywiązanie do Kościoła oraz wspomaganie kościelnych inicjatyw wychowawczych i misyjnych. Jej ulubioną formą letniego wypoczynku były wycieczki i pielgrzymki do licznych sanktuariów Europy i Ziemi Świętej.

Czując się Kociewianką, z sympatią śledziła dokonania Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego i Instytutu Kaszubskiego w Gdańsku. Brała udział w kilku Zjazdach Familii Borzyszkowskich, którym towarzyszy okazjonalne wydawnictwo seryjne pt. *Borzyszkowy i Borzyszkowscy*. W tomie VI pt. *Borzyszkowy i Borzyszkowy. Tuchomie '99. Studia i materiały do dziejów wsi i rodziny*, wydanym przez Instytut Kaszubski w Gdańsku i Oddział ZK-P w Lipuszu, Gdańsk-Lipusz 1999, zostały opublikowane dwa teksty poświęcone profesor Halinie z okazji Jej jubileuszu 70-lecia urodzin, autorstwa jej doktorów – młodszych koleżanek, przedstawicielek pedagogiki specjalnej. – Danuta Grzybowska i Anna Kobyłańska zaprezentowały swoisty portret *Profesor Halina Borzyszkowska – pedagog specjalny*, a Urszula Eckert *Kilka refleksji związanych z profesorem Haliną Borzyszkowską*. Ostatnie zdanie tych refleksji brzmi: „Liczymy, że mimo przechodzenia na emeryturę nie wyłączy się z badań i kształcenia nauczycieli i nadal nie będzie szczydziła sił i czasu, aby inspirować ważne poczynania, mające na celu dobro osób niepełnosprawnych, że będzie zawsze ostoją moralną, z której młodzi i starsi koleżanki i koledzy będą z miłością, szacunkiem i wdzięcznością czerpać siły i wzorce służby drugiemu człowiekowi”. – I taką też była do ostatnich dni życia prof. Halina Borzyszkowska, między innymi ostoja pedagogiki specjalnej EUH-E.

Profesor Halina Borzyszkowska zmarła po krótkiej chorobie 23 listopada 2008 r. w Starogardzie Gdańskim, będąc do końca życia pod opieką najbliższych i tamtejsz-

szego szpitala. Pogrzeb odbył się trzy dni później w rodzinnej parafii starofarnej p.w. św. Mateusza. Żegnała ją rodzina, przyjaciele i współpracownicy – nie tylko z uczelni Gdańska i Elbląga, oraz liczna reprezentacja młodzieży i jej opiekunów ze szkoły specjalnej w Starogardzie Gdańskim oraz grupa zakonnie prowadzących w Gębicach k. Piły dom dla dzieci specjalnej troski. Były to siostry felicjanki, z którymi Zmarła przez lata była bardzo związana.

Decyzją siostrzenicy Ireny Prabuckiej, spadkobierczyni i wykonawczyni testamentu Haliny Borzyszkowskiej, Jej księgozbiór naukowy trafił do Biblioteki EUHE, a beletrystyka do zaprzyjaźnionej Biblioteki Parafialnej przy kościele NSPJ w Gdańsku-Wrzeszczu – gdańskiej parafii Zmarłej. Częstka spuścizny rękopiśmiennej znalazła się w archiwum niżej podpisanego.

Środowisko gdańskich pedagogów uczciło jubileusz prof. Haliny Borzyszkowskiej, poświęcając jej t. III swojego wydawnictwa „Ars Educandi...”, opublikowany w 2003 r., zawierający w części I zatytułowanej *W humanistycznym nurcie refleksji o osobie niepełnosprawnej*, m.in. 3 jubileuszowe opracowania, autorstwa Danuty Grzybowskiej i Anny Kobycińskiej: *Profesor Halina Borzyszkowska. Twórca gdańskiej pedagogiki specjalnej; Bibliografia publikacji prof. dr hab. Haliny Borzyszkowskiej; Doktorzy wypromowani przez prof. dr hab. Halinę Borzyszkowską*. Ponadto w *Kronice* opublikowane zastało sprawozdanie z jubileuszu 40-lecia pracy naukowej i 70-lecia urodzin autorstwa Elżbiety Garlej-Drzewiakowej, Kazimiery Nowak-Lipińskiej i Krystyny Danuty Rzędzickiej pt. *Haliny Borzyszkowskiej portret życiem malowany*.

Danuta Grzybowska we *Wstępie* do t. III „Ars Educandi”, poświęconym prof. Halinie Borzyszkowskiej, charakteryzując swoją mistrzynię, przywołała słowa Jeana Vaniera, dla którego:

„Kochać nie oznacza dawać coś ze swego bogactwa, ale ukazać innym ich własne bogactwo, ich dary, ich wartości, to zaufać im i ich zdolności do wzrostu. Dlatego tak ważnym jest, by zbliżyć się do ludzi, szanując ich słabości i zranienia, z wielką łagodnością, nie naginając ich do samego siebie, ale przyjmując takimi, jakimi są, z pokorą i szacunkiem”¹. Profesor Halina Borzyszkowska w pełni realizowała ten ideał miłości drugiego – niepełnosprawnego człowieka – wciąż aktualny i wielce zobowiązujący...

---

¹ Zob. J. Vanier, *Zranione ciało. W stronę uzdrowienia*, Warszawa 1993, s. 97.